

В. Ю. Уркевич,

доктор юридичних наук, професор,
суддя Великої Палати Верховного Суду

НОВЕЛИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЙНОСТІ СПОРІВ ВЕЛИКОЮ ПАЛАТОЮ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У складі Верховного Суду функціонує такий постійно діючий колегіальний орган, як Велика Палата, основним завданням якого відповідно до ст. 45 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р, № 1402-VIII є перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права. Підстави передачі справ касаційними судами у складі Верховного Суду на розгляд Великої Палати визначені процесуальним законодавством і до них належать: 1) необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду або ж Великої Палати; 2) наявність у справі ключової правової проблеми і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики; 3) оскарження учасником справи судового рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції. Розглянемо нормативні приписи щодо останньої підстави передачі справ на розгляд Великої Палати Верховного Суду детальніше, акцентуючи увагу на новелах процесуального законодавства.

Загалом судова юрисдикція — це інститут права, покликаний розмежувати компетенцію як різних ланок судової системи, так і різних видів судочинства — цивільного, кримінального, господарського та адміністративного. При цьому критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа під-

лягає розгляду за правилами того чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, в якому розглядається визначена категорія справ.

Зазначимо, що за час функціонування Верховного Суду (з 15 грудня 2017 року) виникла проблема перевантаження Великої Палати значною кількістю однотипних юрисдикційних спорів. Тобто на розгляд цього постійно діючого колегіального органу продовжують надходити справи за касаційними скаргами у випадках, коли в подібних правовідносинах уже існувала позиція Великої Палати Верховного Суду щодо юрисдикційності спору. Більше того, непоодинокими стали випадки зловживання учасниками справи своїм правом на касаційне оскарження, адже вони «згадували» про порушення правил суб'єктної чи предметної юрисдикції судами першої або апеляційної інстанцій лише в касаційній скарзі. Дивними виглядають випадки, коли скажник, незважаючи на розгляд справи судом неправильної, на його думку, юрисдикції, просить Верховний Суд відповідні судові рішення залишити без змін (або скасувати та відмовити в позові), а не закрити провадження у справі.

2 жовтня 2019 року Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підстав передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду та щодо строків повернення справи» № 142-IX, яким уточнено підстави пере-

дачі справ на розгляд Великої Палати. Так, до Господарського й Цивільного процесуальних кодексів України, а також Кодексу адміністративного судочинства України внесено зміни щодо передачі справ на розгляд Великої Палати Верховного Суду у зв'язку з оскарженням судових рішень з підстав порушення правил юрисдикції.

Так, викладено в новій редакції ч. 6 ст. 303 ГПК України, відповідно до якої справа підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції, крім випадків, якщо: 1) учасник справи, який оскаржує судові рішення, брав участь у розгляді справи в судах першої чи апеляційної інстанції і не заявляв про порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції; 2) учасник справи, який оскаржує судові рішення, не обґрунтував порушення судом правил предметної чи суб'єктної юрисдикції наявністю судових рішень Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду в справі з подібною підставою та предметом позову в подібних правовідносинах; 3) Велика Палата Верховного Суду вже викладала у своїй постанові висновок щодо питання предметної чи суб'єктної юрисдикції спору в подібних правовідносинах. Охарактеризуємо наведені випадки, що унеможливають передачу відповідної справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, докладніше.

Перша з наведених підстав стосується правомірності поведінки учасника справи й запобігає зловживанню ним своїм правом на касаційне оскарження судового рішення. Так, учасник справи не може в касаційній скарзі посилатися на порушення судами попередніх інстанцій правил юрисдикційності спору, якщо він не заявляв подібних аргументів під час розгляду справи в суді першої чи апеляційної інстанції. При цьому обов'язкова умова, за наявності якої не можна посилатися на порушення правил юрисдикційності спору, — участь відповідної осо-

би в розгляді справи в суді першої або апеляційної інстанції. Така участь — це не лише участь у судових засіданнях при розгляді справи, а й подання до суду відповідних письмових звернень (заяв, клопотань, пояснень, тощо).

З метою передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду касаційна скарга, в якій ставиться питання щодо порушення правил юрисдикційності того чи іншого спору, має містити посилення на судові рішення Верховного Суду в складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду в справі з подібною підставою та предметом позову в подібних правовідносинах. Іншими словами, учасник справи має навести в касаційній скарзі різні приклади застосування норм права, якими визначено питання юрисдикції суду щодо розгляду певної категорії справ. До того ж, ця різниця має існувати в рішеннях іншого (відмінного від того, до якого подано касаційну скаргу) суду в складі Верховного Суду (касаційного суду іншої юрисдикції) за результатами розгляду справи з подібною підставою та предметом позову в подібних правовідносинах.

Унеможливорює передачу справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду й наявність висновку цього постійно діючого органу щодо питання предметної чи суб'єктної юрисдикції спору. Такий висновок має бути викладеним саме в постанові Великої Палати Верховного Суду (а не в іншому судовому рішенні, наприклад, в ухвалі) й має стосуватися спору саме в подібних правовідносинах.

З цього вбачається, що питання встановлення подібності правовідносин має важливе значення для з'ясування наявності (або ж відсутності) підстав для передачі відповідної справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

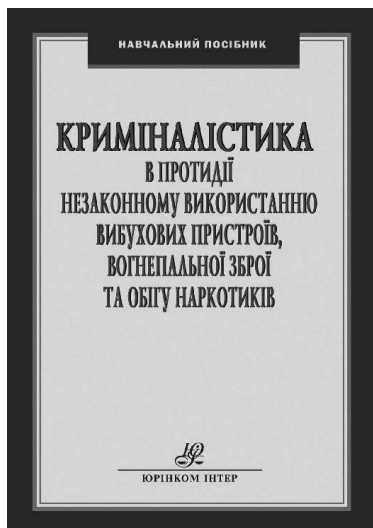
Так, свого часу Верховний Суд України у постанові від 29 березня 2017 року у справі № 444/2909/15-ц висловив позицію, що подібними є правовідносини, де тотожними є предмети спору, підстави позову, зміст позовних вимог та встановлені фактичні обставини, а також наявне однакове матеріально-правове регулю-

вання спірних відносин. Якщо слідувати запропонованій логіці, то встановити подібність принаймні декількох судових справ, у яких є тотожними всі наведені складники, досить проблематично.

Більш переконливим є підхід, висловлений в окремій думці судді Великої Палати Верховного Суду Гудими Д. А. у справі № 357/3258/16-ц, згідно з яким термін «подібні правовідносини» може означати як правовідносини, що мають лише певні спільні риси з іншими, так і такі, що є тотожними з ними, тобто такими самими, як інші. Як відомо, до складу правовідносин включають їх

суб'єктів, об'єкти та юридичний зміст, яким є взаємні права й обов'язки цих суб'єктів. Проте основним критерієм, без якого неможливо встановити подібність правовідносин, є змістовний. Ідеться про права й обов'язки суб'єктів.

Наведене щодо новел процесуального законодавства з приводу підстав передачі справ на розгляд Великої Палати, зокрема, у разі порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції, дозволяє сподіватися на оптимізацію роботи цього постійно діючого органу Верховного Суду.

Колесник В. А., Гора І. В.

Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 400 с.

ISBN 978-966-667-685-9

Розглянуто актуальні питання криміналістичного забезпечення досудового розслідування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із використанням вибухових пристроїв, вогнепальної зброї й боеприпасів, незаконним обігом наркотичних, сильнодіючих і психотропних речовин. Розкрито поняття й характеристику вибухотехнічних і балістичних об'єктів та слідів застосування вибухових пристроїв і вогнепальної зброї, наведено їх криміналістичну класифікацію й рекомендації з виявлення, фіксації й вилучення, представлено характеристику найбільш поширених у незаконному обігу в Україні наркотиків і описано їх вплив на організм людини, розкрито способи їх виявлення, фіксації, вилучення під час окремих слідчих (розшукових) дій. Також наведено дані щодо можливостей виявлення за ознаками зовнішності осіб, котрі зловживають наркотиками. Вказано на сучасні можливості експертизи вибухотехнічних, балістичних об'єктів, наркотичних засобів та психотропних речовин, запропоновано рекомендації з підготовки матеріалів і постановки запитань для проведення

відповідних судово-експертних досліджень.

Для студентів, слухачів, професорсько-викладацького складу й науковців вищих навчальних закладів і факультетів юридичного спрямування, потоків підвищення кваліфікації співробітників слідчих, оперативних й експертних підрозділів правоохоронних органів та суддів і адвокатів.